

Stockholm 11 november 2024

Beteckning: Ju2024/01558

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet SOU 2024:48 – Ett ändamålsenligt samhällsskydd

Skyddsvärnet – anno 1910 är formell remissinstans till utredningen SOU 2024:48, Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Utredningen är viktig och kan påverka vår verksamhet i hög grad, då vi bedriver utslussningsarbete för klienter från Kriminalvården.

Skyddsvärnet är en idéburen aktör i välfärden som arbetar med målgrupper som är i olika utsatta situationer. Vi har verkat i över 100 år och skapade det som idag är frivården (den öppna delen av Kriminalvården). Åren 1910 - 1942 byggde Skyddsvärnet upp ett arbete där vi gjorde personutredningar inför att klienter ställdes inför rättegång samt startade övervakning av klienter som kom från anstalt. Vidare genomfördes en omfattande insats med att få dessa klienter tillbaka in i arbete, ett koncept som togs från Tyskland och där Skyddsvärnet var först i Sverige med det som idag ofta kallas sociala företag där personer som står långt ifrån arbetsmarknaden får stöd att återinträda i arbete eller studier.

Sammanfattning

Utredningens huvudsakliga uppdrag har varit att lämna förslag som särskilt vid allvarlig och upprepad brottslighet ökar samhällsskyddet, minskar risken för återfall i brott, leder till ökad trygghet för brottsoffer samt medför skärpta reaktioner vid återfall i brott.

Skyddsvärnet instämmer i utredarens slutsats kring de delar där utredningen haft krav genom direktiven att ta fram förslag som utredaren avråder ifrån. Skyddsvärnet avstyrker alla de alternativa lagförslag utifrån direktiven som utredningen inte förordar (sid 35-36 vol 1).

Vi vill betona vikten av att rättigheterna för klienter inom Kriminalvården säkerställs och att deras intressen tillvaratas när de befinner sig i samhällets vård samt att mänskliga rättigheter ska genomsyra samhällets vård och behandling av personer i kriminalvård. Detta leder i sin tur till ett starkare samhällsskydd.

Förslaget om en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Skyddsvärnet avstyrker förslaget.

Förslaget innebär att det nya tidsobestämda straffet ska vara minst 18 år och maximalt 24 år. Dagens livstidsstraff kan som lägst omvandlas till 18 års fängelse. Det innebär att det redan finns ett tidsobestämt straff och vi ser inget behov av ytterligare ett tidsobestämt straff.

Tidsobestämda straff innebär en oförutsägbarhet för klienten om, när och hur hon eller han får ett liv utanför anstalten, vilket gör att det är svårt att planera för framtiden. Förutsägbarheten är viktigt när det gäller att minska återfallsrisken. Rehabilitering och återanpassning försvåras under ett tidsobestämt straff jämfört mot ett långt tidsbestämt straff.

Tidsobestämda straff kan också anses inhumant och inte stå i proportion till brottet. Det kan ses som en mänsklig rättighet att kunna få ett tidsbestämt straff.

Ekonomiskt är tidsobestämda straff en dyr påföljd och det finns andra sätt att använda de allmänna medlen för att få en så effektiv resursanvändning som möjligt med större effekt på samhällsskyddet.

Förslaget om ändringar som innebär skärpta reaktioner vid misskötsamhet av skyddstillsyn och vid återfall i brott

Skyddsvärnet tillstyrker förslaget.

Förslaget om ändringar som innebär att tillämpningsområdet utvidgas för regeln som möjliggör överstigande av straffskalan för brottet i vissa återfallssituationer (26 kap. 3 § brottsbalken),

Skyddsvärnet tillstyrker förslaget.

Samhällsskyddet

Perspektivskiftet hur utredningen ser på brott och straff. Förslagen innebär att perspektivet förskjuts från att ha handlat om både samhällsskydd och att få klienterna "bättre ut" efter sitt straff till att nu fokusera på enbart brottsoffer och samhällsskydd.

Detta är en förenkling. Brottsoffer och gärningsperson är många gånger samma individ men vid olika tidpunkter.

Samhället behöver se mer till helheten och sätta in insatser till alla personer i ett händelseförlopp. Det betyder att både brottsoffer och gärningsperson bör få insatser som enligt vetenskap och beprövad erfarenhet kan göra att samma sak inte händer igen samt förhindra att andra far illa. Alltså både ett samhällsskydd och ett individskydd.

Barnets bästa och barnkonventionen

Enligt utredningen bedöms de olika förslagen inte påverka barn på ett beaktansvärt sätt men vara i överensstämmelse med barnets bästa.

Skyddsvärnet är av en annan åsikt, vi ser att förslagen leder till att många barn kommer ha sina föräldrar i fängelse ännu längre tid och att det däremot blir svårare att upprätthålla eller återknyta kontakten och relationen. Detta är inte till barnets bästa. På landets anstalter och häkten finns idag barnombud, det är ett uttryck för ett fokus på barnets bästa som behöver tydliggöras även i allt utslussningsarbete. Det bör säkerställas att klienter som vistas i utslussningsåtgärder får tillgång till ett kvalitativt stöd i sitt föräldrastöd och lämpliga lokaler för att återknyta kontakten med sina barn.

Förslaget om att göra om dagens fyra utslussningsåtgärder till en enda utslussningsåtgärd.

Skyddsvärnet avstyrker förslaget.

En enda utslussningsåtgärd som dessutom ska innehålla individuella insatser utifrån vad Kriminalvården bedömer lämpligt i varje enskilt fall kommer ge upphov till en oförutsägbarhet för klienterna, subjektiva bedömningar istället för en objektivitet genom tydligt reglerade utslussningsåtgärder. Systemet kan också förväntas bli krävande och svårtillämpat för Kriminalvårdens personal, som redan befinner sig i en trängd arbetssituation till följd av bland annat den höga beläggningen. Detta kan i sin tur leda till en minskad användning av utslussningsåtgärder vilket vore mycket negativt för det återfallsförebyggande arbetet.

Kriminalvårdens utredning som ska vara objektiv, rättssäker och förutsägbar kommer bli subjektiv och oförutsägbar riskerar att bli subjektiv och oförutsägbar, vilket bland annat kan leda till rättsosäkerhet.

Kriminalvården behöver upphandla utslussningsåtgärder och om dessa ska vara individuellt anpassade i varje enskilt fall kan det innebära att det behöver göras en upphandling för varje individ som ska på utsluss. Det verkar vara ett minst sagt orimligt sätt att administrera utslussningen.

Fokus på utsluss

Skyddsvärnet instämmer i utredarens bedömning att det bör göras insatser för att visa att villkorlig frigivning inte är en straffökning.

Utslussningsåtgärder är helt centrala när det gäller att kunna rehabilitera klienterna till ett fungerande liv utanför anstalten. Det är återuppbyggande och återfallsförebyggande om kriminalvårdens insatser kan fullföljas och följas upp utanför anstalten och klienten kan få hjälp med ytterligare insatser som leder till egen bostad och sysselsättning (arbete eller studier).

Om det återfallsförebyggande perspektivet i utslussningen ska förstärkas behöver Kriminalvårdens upphandling av olika utslussningsåtgärder ha en tydlig inriktning på kvalitet och effekt av insatserna till exempel om utslussningen bidrar till att klienten har bostad, sysselsättning och sunda relationer efter sin utsluss. Samverkan med kommunerna och deras övertagande av betalningsansvaret behöver också förtydligas vid villkorlig frigivning.

Fängelsestraff i kontrollerat boende

Skyddsvärnet tillstyrker förslaget med tillägg om att det ska genomföras hos idéburna aktörer genom reserverad upphandling.

Det finns redan idag upphandlade kontrollerade boende, och dessa tar enbart emot klienter som dömts till kontraktsvård. När utredningen använder samma term "kontrollerat boende" men med en annan innebörd kan detta vara förvirrande och otydligt.

Enligt utredningen ska det kontrollerade boendet inte vara det egna hemmet såsom vid dagens IÖV (intensiv övervakning) men heller inte de kontrollerade boende som idag är upphandlade. Utredningen beskriver det som boenden som Kriminalvården själva ska sköta driften av.

Skyddsvärnet anser att en utökning av kontrollerat boenden som kan ta emot fler klienter än vad som görs idag är en positiv utveckling. Dessa kontrollerade boenden bör drivas av idéburna aktörer inom välfärden (se Kammarkollegiets lista över idéburna aktörer i välfärden). Det finns likheter med dagens Halvvägshus och Halvvägshusplatser som är goda exempel på där klienter får slussas in i samhället under sista delen av straffet och på detta sätt få större möjlighet att bli fungerande samhällsmedborgare, och inte återfalla i kriminalitet, vilket stärker samhällsskyddet.

För att återintegreras på ett kvalitativt bra sätt i samhället igen behövs sysselsättning, vilket innebär att vi anser att det ska vara ett krav på sysselsättning för klienter på kontrollerat boende. Utredningen skriver att klienterna inte får lämna boendet mer än på givna tider och för givna ändamål. Detta kan tolkas som att klienten inte behöver ha en sysselsättning utan till största delen vistas på det kontrollerade boendet. Skyddsvärnet anser att behovet av sysselsättning för klienterna och insatser för att alla klienter ska ha en egen bostad när strafftiden övergår i villkorlig frigivning bör tydliggöras.

Skyddsvärnet – anno 1910

gm/Nilla Helgesson, Direktör/VD